

RNS

Riksförbundet Narkotikafritt Samhälle

FÖREBYGGANDE ÅTGÄRDER I GYMNASIESKOLAN

2017

En enkätstudie av 350 gymnasieskolor

Innehåll

Sammanfattning	3
Förord	3
1. Inledning	4
2. Metod 7	5
3. Narkotikasituationen på skolan	6
<i>Inventering vid 12 skolor</i>	8
<i>Olika bilder inom skolan</i>	9
<i>Slutsatser</i>	9
4. Drogtester	9
<i>Andel drogtester vid misstanke i förhållande till antalet elever med oro</i>	9
<i>Utförare av drogtester vid misstanke</i>	10
<i>Slumpvisa drogtester</i>	11
<i>Slutsatser</i>	12
5. Socialtjänsten	13
<i>Slutsatser</i>	15
6. Polis och narkotikahundar	15
<i>Skolans samverkan med polisen</i>	15
<i>Narkotikahundar</i>	16
7. Säkerhetsarrangemang	17
<i>Slutsatser</i>	17
8. Diskussion	17
<i>Förslag till förbättringar</i>	18

Sammanfattning

I denna undersökning där 350 gymnasieskolor svarat har frågor ställts inom följande områden.

- Kännedom om verksamheten Narkotikafri Skola.
- Beskrivning av narkotikasituationen på skolan.
- Användning av drogtestning och rutiner för detta.
- Samverkan med socialtjänsten.
- Samverkan med polisen.
- Användningen av narkotikahundar.
- Användning av olika typer av trygghets- och säkerhetsåtgärder.

Av svaren framgår följande:

- Många skolor underskattar narkotikaanvändning och problem bland eleverna.
- Många skolor gör färre eller långt färre orosanmälningar till socialtjänsten än antalet elever man uppger narkotikarelaterad oro för.
- Många skolor upplever problem i samverkan med socialtjänsten där 16% svarar att den fungerar dåligt eller mycket dåligt. Främst handlar det om bristande återkoppling efter att en orosanmälan gjorts där 41% svarar att de sällan eller aldrig får någon återkoppling. Brist eller avsaknad av kommunikation och återkoppling är ett återkommande problem som medför att skolan upplever att det uppstår ett "glapp" mellan skolan och socialtjänsten och att skolan ofta hamnar i ett "osäkert läge", det vill säga att elever som misstänks eller bekräftats använda narkotika kan fortsätta att delta i undervisningen utan att skolan vet om eleven är drogfri eller ej.
- Slumpvis drogtestning har blivit vanligare på yrkesinriktade program. År 2014 uppgav 14% att drogtestning var ett krav för att delta i vissa utbildningar och praktiska moment. 2017 har andelen stigit till 22%.
- Andra åtgärder för att öka trygghet, upptäcktsrisk och säkerhet i skolmiljön är narkotikasök med hund i förebyggande syfte som används i 27% av skolorna, övervakningskameror (22%), någon form av ID-kontroll (20%) och skolvärdar eller jämförbar personal (55%). Då frågan inte ställts i den föregående enkäten 2014 går det inte att se någon trend men efter mordet på grundskolan Kronan i Trollhättan 2015 och på Enskede Gårds gymnasium i Stockholm 2017 och även tidigare händelser har skolor och kommuner i större utsträckning uppmärksammat trygghets- och säkerhetsåtgärder.

Förord

Genom projektet Narkotikafri Skola har RNS, Riksförbundet Narkotikafritt Samhälle, under många år försökt bidra till och stödja skolans förebyggande arbete mot narkotika, främst genom att samla och sprida kunskap och erfarenheter. Genom publikationer, seminarier och rådgivning har en nära och kontinuerlig dialog med främst gymnasieskolan kunnat föras där skolans vardag, verklighet och praktiska behov stått i fokus.

För att få en bild av hur gymnasieskolan arbetar med dessa frågor gjordes 2014 en enkät som redovisats i rapporten Narkotikafriare gymnasieskola och senare delvis även i boken Vågar till en narkotikafri skola 2016.

En uppföljande enkät har gjorts 2017 och redovisas i denna rapport. Ett arbete pågår samtidigt med en fördjupad studie av ett mindre antal gymnasieskolor som har ett väl utvecklat och fungerande policyarbete och som alla infört program med slumpvis drogtestning. I tre av dessa exempel kommer modellerna att beskrivas i sin helhet. Syftet är att i detalj beskriva modeller, en best practice, som kan vara ett stöd och en hjälp i skolans arbete med att utveckla policy, handlingsplaner och rutiner.

Genom att systematisera modeller och systematiskt arbeta med dessa skapas också förutsättningar för att dokumentera, följa upp och utvärdera som i sin tur kan ge kunskap för förbättring och utveckling. Under 2018 utkommer även en ny och uppdaterad utgåva av boken Vågar till en narkotikafri skola.

Därigenom hoppas Narkotikafri Skola kunna bidra till en fortsatt utveckling av en praktisk fungerande tillämpning av ett narkotikaförebyggande arbete i skolan.

Staffan Hübinette

1. Inledning

I föreliggande rapport redovisas en undersökning om hur gymnasieskolan arbetar med förebyggande och tidiga insatser när det gäller narkotika.

Verktyget i detta arbete är skolans policy, handlingsplaner och rutiner. Detta behöver ha sin utgångspunkt i kunskap om vilka strategier och insatser som har effekt men också den lagstiftning som reglerar skolans verksamhet och de system som finns i skolan och samhället i form av elevhälsa, socialtjänst och polis. Goda intentioner och ambitioner är inte tillräckligt utan behöver omsättas i praktisk tillämpning genom ett systematiskt arbete med policy, handlingsplaner, rutiner och uppföljning.

Utgångspunkten för detta arbete är också att problemet för skolans förebyggande arbete och tidiga insatser i första hand inte är brist på kunskap, metoder, resurser och system. Problemet och utmaningen handlar om få system, strukturer och praktisk tillämpning att verkligen fungera genom systematiserat policyarbete.

Några frågor om vad skolan kan, får och bör göra är återkommande. Frågorna gäller vilka förebyggande insatser som ska användas, regler och rutiner för drogtestning, användning av narkotikahundar, säkerhetsarrangemang och inte minst samverkan med socialtjänsten efter att en orosanmälan gjorts.

Syftet med denna enkät är också att få en bättre bild av och kunskap om hur gymnasieskolan arbetar med dessa frågor.

Det har inte varit möjligt att inom ramen för detta projekt göra en mer omfattande och vetenskaplig studie, för detta krävs helt andra resurser. De begränsade frågor som har ställts bedömer vi ändå är tillräckliga för få en indikation på hur skolan arbetar med några centrala frågor i det drogförebyggande arbetet och därigenom ge ett bättre underlag för en fortsatt diskussion om hur skolan kan förbättra och utveckla detta arbete.

De frågor som ställs är i huvudsak samma frågor som i föregående enkät 2014. Dock har frågor om förebyggande insatser inte ställts 2017.

Verksamheten Narkotikafri Skola består av tre delar; kunskapsbildning i form av artiklar, rapporter och litteratur, seminarieverksamhet där skolor inbjuds och rådgivning och konsultation för enskilda skolor i policyfrågor. Skolorna får regelbundet även ett nyhetsbrev med aktuell information.

För att få en bild av hur skolan har kännedom om och kontakt med Narkotikafri Skola ställdes frågor om detta i enkäten.

Av svaren framgår att 57% känner till Narkotikafri Skola, 30% har deltagit i seminarier arrangerade av Narkotikafri Skola och 22% har haft kontakt för rådgivning eller konsultation, varav 15% haft kontakt via telefon och mejl och 8% haft besök.

Till denna bild kan läggas att 80 skolor deltagit i sammanlagt åtta seminarier under hösten 2017 efter att enkäten gjorts. Fyra av dessa seminarier har arrangerats av Narkotikafri Skola, två av Byggnadsindustrins yrkesnämnd, BYN, och två av Göteborgs stad där temat varit En narkotikafri skola och föreläsare från Narkotikafri Skola medverkat.

Under hösten 2017 har sju kommuner/skolor besökts för rådgivning och konsultation och tio via mejl och telefon.

Detta innebär att Narkotikafri Skola är en relativt välkänd verksamhet och att ett betydande antal skolor använder Narkotikafri Skolas tjänster i form av rådgivning och konsultation genom besök på plats eller via mejl och telefon.

2. Metod

Undersökningen har gjorts genom telefonintervjuer. Av landets totalt 1200 gymnasieskolor har 350 skolor svarat vilket innebär en svarsfrekvens på 29 procent fördelat på 221 kommunala skolor (63%) och 129 fristående skolor (37%). Svarsfrekvensen är lägre jämfört med föregående enkät 2014 och förklaras av tillgängliga resurser.

Undersökningen pågick under tre veckor i maj månad och har genomförts av datainsamlings- och marknadsundersökningsföretaget Norstat på uppdrag av RNS.

I enkäten har frågor ställts inom sju områden:

- Kännedom om verksamheten Narkotikafri Skola
- Beskrivning av narkotikasituationen på skolan
- Drogtestning
- Samverkan med socialtjänsten
- Samverkan med polisen
- Narkotikahundar
- Säkerhetsåtgärder

Frågorna har ställts till skolledare och elevhälsopersonal. Svaren bygger på bedömningar och uppskattningar, inte på exakta och dokumenterade antal.

Det finns olika sätt att få information för att beskriva narkotikasituationen på en skola.

CAN:s nationella drogvaneundersökningar visar ett genomsnitt men även skillnaderna mellan pojkar och flickor.

Lokala drogvaneundersökningar som Stockholms stads Stockholmsenkäten som utgår från stadsdelar kan ge mer information om socioekonomiska faktorer.

I Göteborgs stad görs undersökningar av varje skola och ger en mer exakt bild av drogvanorna i de enskilda skolorna. Det krävs dock mer information för att kunna koppla elevernas drogvanor till faktorer som är specifika för den enskilda skolan. Dock framgår inte av undersökningen vilka dessa faktorer är.

I Narkotikafri Skolas enkät som här redovisas bygger informationen på hur skolan bedömer situationen med avseende på antal elever man uppger det finns oro för använder narkotika. Sådana uppskattningar är av skäl som framgått ovan behäftade med stor osäkerhet. Det främsta skälet till detta är att skolor vanligen inte gör systematiska inventeringar och kartläggningar för att få en gemensam bild av situationen på skolan.

Skolor är olika och lokala drogvaneundersökningar visar att andelen elever som använder narkotika skiljer sig åt mellan skolor. Förklaringarna till detta kan vara flera som socioekonomiska faktorer och geografiskt läge men också skolans inriktning och elevgruppens sammansättning och tyngdpunkt på kön. Även skolans storlek, fysiska utformning, förebyggande insatser, policyarbete, ledarskap och kultur är faktorer som kan ha betydelse.

För att kunna göra analyser av detta och se hur olika faktorer påverkar elevers narkotikabruk krävs mer omfattande forskningsstudier. Några sådana har inte gjorts och informationen i denna enkät kan endast ge antydningar när det gäller ett par av dessa faktorer.

I enkäten har tre frågor ställts för att få en uppfattning om narkotikasituationen på skolan.

- Hur många elever på er skola finns det oro kring beträffande drogbruk?
- Hur många elever har drogtestats under läsåret 2016-2017?
- Hur många testade positivt?

Svaren på den första frågan bygger på en uppskattning och bedömning från rektor eller elevhälsopersonal, svaren på de två andra frågorna är sannolikt mer exakta med den reservationen att respondenten vid intervju tillfället kanske inte hade tillgång till den aktuella dokumentationen.

Som en bakgrund och ett komplement till enkätens resultat kan det inledningsvis vara motiverat att redovisa några data från CAN:s årliga nationella drogvanundersökning samt lokala data, i detta fall från Stockholm stad och Göteborgs stad.

3. Narkotikasituationen på skolan

Som en utgångspunkt för en bedömning av situationen på skolan kan CAN:s nationella drogvanundersökning användas. Även motsvarande lokala undersökningar där resultaten redovisas för respektive skola ger värdefull information.

Ett annat sätt att få en bild av narkotikasituationen bland eleverna är att göra en egen kartläggning baserat på personalens bedömning av situationen.

I enkäten har frågan ställts om hur många elever skolan bedömde det fanns en oro för relaterat till narkotika. Begreppet "oro" är subjektivt och kan uppfattas olika inom en personalgrupp och är därför inget exakt mått men ger en utgångspunkt för en diskussion inom personalgruppen. Resultatet kan också jämföras med skolans resultat i drogvanundersökningar.

För att få en uppfattning om antalet elever och skolans storlek har betydelse för narkotikasituationen och oro för elever kopplat till detta angavs antalet elever.

Skolornas storlek

Skolornas storlek i undersökningen skiljer sig åt. Den minsta skolan i undersökningen har 10 elever och den största 2200 (två skolor).

Antal elever	Andel av skolorna	Kommunal	Fristående
1000 – 2200	18 %	18%	0%
500 – 999	22 %	18%	4%
100 – 499	45 %	23%	22%
10 – 99	15 %	4%	11%
Totalt	100%	63%	37%

Skillnaden i storlek och elevantal mellan kommunala och fristående skolor är stor. Samtliga skolor med 1000 – 2200 elever är kommunala skolor. Majoriteten av de kommunala skolorna har fler än 500 elever medan de allra flesta fristående skolorna har färre än 500 elever. Av de allra minsta skolorna med under 100 elever är närmare 75% fristående skolor.

För att få en uppfattning om hur skolorna bedömer situationen ställdes frågan hur många elever på den egna skolan det finns oro kring beträffande narkotikaanvändning. Vanligen gör inte skolor några direkta inventeringar och kartläggningar av situationen och som exemplet längre fram visar kan bedömningarna skilja sig åt även mellan personalen inom skolan. De svar som anges i enkäten är därför oftast uppskattningar.

Svaren har delats in i fyra nivåer; skolor som svarat att man inte har oro för någon elev, de som ligger under riksgenomsnittet i CAN:s undersökning, de som ligger nära CAN:s resultat och de som ligger över CAN:s resultat (använt narkotika de senaste 30 dagarna eller fler än 20 ggr).

För att se om antalet elever och skolans storlek kan ha betydelse för resultatet har svaren delats in i fyra grupper.

Oro för elever	Antal elever			
	10-99	100-499	500-999	1000-2200
1. Ingen oro (0)	46%	20%	20%	23%
2. Under CAN:s 4,5%	26%	62%	68%	76%
3. Nära CAN:s 4,5%	13%	6%	12%	0,04%
4. Över CAN:s 4,5%	15%	12%	0	0

Resultatet kan tolkas på följande sätt där flera faktorer kan antas påverka.

Flertalet skolor förefaller underskatta narkotikaanvändning och problem bland eleverna i förhållande till resultaten i CAN:s drogvaneundersökning. Skolornas egna bedömningar ligger i flertalet fall under eller långt under CAN:s siffror.

En förklaring till detta kan sannolikt vara skillnaden i metod där CAN:s undersökningar bygger på elevers svar i anonyma enkäter och frågan om oro i denna enkät bygger på responderande personalens uppskattning och bedömning. Förutom att det kan vara svårt att se och veta om elever använder droger görs vanligen heller inga systematiska inventeringar och bedömningar i skolan och som kan ligga till grund för en gemensam bedömning i personalen.

Skolans storlek och antalet elever förefaller dock ha betydelse. Stora skolor med många elever har svårare att se problemet. Ju färre elever desto lättare har personalen att se och uppmärksamma eleverna.

Att små skolor med få elever både har en hög andel utan oro men också har högst andel över CAN:s genomsnitt, i många fall mycket högre, kan förklaras av skolans inriktning och elevunderlag. Vissa skolor har inriktningar som lockar "skötsamma" och studiemotiverade elever, andra har inriktningar som lockar mindre studiemotiverade elever som kanske redan i grundskolan haft svårigheter.

Andra faktorer som kan antas påverka resultatet kan inte utläsas från enkätresultatet då de svarande skolorna inte kan identifieras.

Exempel på faktorer utöver skolans storlek som kan påverka situationen kan vara socioekonomiska faktorer och geografiskt läge men också skolans inriktning och fysiska utformning och placering i miljön.

Resultatet kan påverkas av hur mycket skolans personal ser vilket kan bero på faktorer som ledarskap, kunskap, kultur, policy och rutiner men också hur skolan uppfattar och ser på "oro".

Det kan också påverkas av om det i personalen finns en gemensam bild eller inte och där olika medarbetare har olika bilder beroende på personalens funktion och närhet till eleverna. Tillfälligheter kan ha påverkat vem i skolans personal som svarat på enkäten.

Resultatet kan även bero på hur mycket skolans ledning och personal vill se. Detta kan hänga samman med huvudmannens och ledningens inställning och den bild man vill ge av skolan. Ytterst kan det handla om skolans rykte, rekrytering och ekonomi. Här kan två utgångspunkter och förhållningssätt förekomma.

Det kan vara problematiskt att vara öppen med narkotikasituationen på skolan. Det riskerar att bidra till en negativ bild av skolan och påverka rekryteringen av elever negativt. Att uppmärksamma elevers narkotikaanvändning kan också medföra att några elever väljer att byta skola. I båda fallen påverkar det skolans ekonomi negativt.

Utgångspunkten kan också vara den motsatta där öppenhet visar att skolan tar allvarligt på problemet med ett aktivt förebyggande arbete och ett systematiskt policyarbete. Öppenheten och ett medvetet arbete kan bidra till en positiv bild av skolan och fler sökande.

Två exempel kan komplettera bilden i enkäten.

Inventering vid 12 skolor

I samband med ett av de seminarier för gymnasieskolor som arrangerades av Narkotikafri Skola hösten 2017 gjordes en inventering för att få en bild av situationen på de deltagande skolorna. Deltagarna var rektorer, kuratorer och skolköterskor.

Antalet skolor var 12 och antalet elever på skolorna varierade mellan 120 och 1100. Skolornas karaktär, inriktning och geografiska läge varierade från skolor i mindre eller medelstora städer till profilerade skolor i glesbygd med naturbruk, turism och idrott och i ett par fall med internat.

Deltagarna fick ange hur många elever de bedömde det fanns oro för relaterat till narkotika i tre grupper. Flertalet av skolorna representerades av två eller flera deltagare som kunde göra en gemensam bedömning.

- Stor och akut oro för användning av narkotika och relaterad kriminell aktivitet i och utanför skolmiljön.
- Stor oro för användning av narkotika.
- Viss oro för eventuell användning av narkotika.

Därefter fick deltagarna ange hur många narkotikarelaterade orosanmälningar till socialtjänsten som skolan gjort under föregående läsår fram till dags dato.

Den sista raden i tabellen anger som jämförelse antalet elever som använt narkotika de senaste 30 dagarna eller fler än 20 gånger beräknat utifrån den genomsnittliga andelen på 4,5% i CAN:s drogvaneundersökning.

	Antal elever i respektive skola											
	1100	730	500	500	450	450	450	440	300	270	220	120
Akut oro	4	1	15	2	0	10	20	?	3	8	0	5
Stor oro	15	3	10	3	3	40	20	5	3	7	0	2
Viss oro	30	2	10	1	2	?	20	5	6	3	1	2
Tot oro	49	6	35	6	5	50	60	10	12	18	1	9
Anmäln.	4	1	10	6	0	50	4	5	4	0	4	7
CAN	49	33	21	22	20	20	20	20	13	12	10	5

Resultatet visar en stor skillnad mellan skolorna där förklaringarna till detta som tidigare nämnt kan vara flera.

Räknat med samtliga elever som angett har 8 av dessa 12 skolor angett fler eller betydligt fler elever än antalet orosanmälningar.

Räknat med antalet elever som angetts i de två första kategorierna har 6 av dessa 12 skolor angett fler eller betydligt fler elever än antalet orosanmälningar.

Två av skolorna beskriver att de har ett betydande problem med 8 respektive 10% av eleverna som tillhör de två första kategorierna. I båda fallen fanns en grupp elever i den första kategorin som beskrevs som tillhörande kriminella gäng i och utanför skolan och som hade skolan som en arena för narkotikarelaterad verksamhet.

En av dessa skolor hade gjort orosanmälningar på samtliga 50 elever de var oroliga för. Detta hade dessutom gjorts under hösten 2017 fram till november månad. På frågan vad man trodde skulle hända med alla dessa orosanmälningar var bedömningen att socialtjänsten knappast hade kapacitet att hantera detta särskilt som detta var en liten ort och kommun med begränsade resurser inom socialtjänsten. Problemet kvarstod efter att anmälningarna gjorts och skolan måste själv på något sätt hantera situationen.

Olika bilder inom skolan

Ett annat exempel gäller en enskild skola med 570 elever i ett storstadsområde. I samband med en konsultation och möte med elevhälsoteamet ställdes samma frågor. Bedömningarna visade sig variera stort inom teamet.

Kuratoren bedömde att sammanlagt ett 80-tal elever ingick i de tre kategorierna medan skolsköterskan bedömde antalet till ett 20-tal och specialpedagogen uppgav endast 2 elever. Under samtalet blev gruppen överens om att två elever var kopplade till narkotikarelaterad kriminalitet och använde skolan som en arena för sin verksamhet. Antalet orosanmälningar under föregående läsår uppgavs till 5.

I detta fall var det uppenbart att skolan inte gjort en gemensam inventering och bedömning.

Denna erfarenhet är återkommande från de besök och konsultationer Narkotikafri Skola gör.

Slutsatser

- Många skolor underskattar av elevers narkotikaanvändning.
- Personalen har ofta inte en gemensam bild av narkotikasituationen bland eleverna och i skolmiljön.
- Mindre skolor med färre elever förefaller att i större utsträckning uppmärksamma narkotikarelaterade problem än stora skolor med många elever.
- Många skolor gör betydligt färre orosanmälningar än det antal elever man uppger oro för.

4. Drogtester

Ett antal frågor har ställts om hur skolan använder drogtestning.

- Andel drogtestar vid misstanke i förhållande till elever mer oro.
- Användning av drogtestar vid oro och misstanke.
- Utförare av drogtestar vid misstanke.
- Använder skolan slumpvisa drogtestar.
- Är drogtestning ett villkor för deltagande i vissa utbildningar?
- Är drogtestning ett krav i samband med elevers praktik (APL)?
- Vilka program omfattas av slumpvis drogtestning?
- Vilken modell för slumpvis drogtestning använder skolan?
- Omfattas personalen av drogtestning (de skolor som använder slumpvis drogtestning)?

Andel drogtestar vid misstanke i förhållande till antalet elever med oro

För att få en bild av i vilken utsträckning drogtestar används i samband med oro och misstanke om att elever använder narkotika ställdes frågan hur många elever som drogtestats vid misstanke under läsåret 2016-2017. Detta kan jämföras med antalet elever skolan uppger det finns oro för använder narkotika.

Skolorna har här delats in i fem grupper.

- De som inte drogtestat någon elev.
- De som testat 1-30% av eleverna som det funnits oro och misstankar kring.
- De som testat 31-75% av eleverna som det funnits oro och misstankar kring.
- De som testat 76-100% av eleverna som det funnits oro och misstankar kring.
- De som testat fler elever än man uppgett det finns oro och misstankar kring.

Den troliga förklaringen till den senare gruppen är att det tidigare under läsåret funnits oro och misstankar och att skolan då agerat och använt drogtestar men att oron inte längre kvarstod när enkäten genomfördes i slutet av läsåret.

Andel drogtestade elever vid misstanke	0	1-30%	31-75%	76-100%	>100%
Andel av skolorna	39%	38%	7%	5%	13%

Några exempel kan ge en konkret bild.

Skola	Antal elever	Antal oro	Antal drogtest
A	550	50	1
B	330	100	2
C	300	30	2
D	200	50	1
E	50	25	1
F	1450	20	0
G	1000	100	0
H	300	30	0
I	200	20	0
J	110	40	0

I enkäten ställdes frågan om skolan använder sig av drogtest vid misstanke om narkotikabruk. Hälften av skolorna svarar att de använder drogtest vid misstanke.

Använder skolan drogtest vid misstanke?

	Totalt	Kommunal	Fristående
Ja	50%	49%	52%
Nej	48%	49%	46%
Vet ej	2%	2%	2%

Resultatet är detsamma som i motsvarande enkät 2014 och kan förefalla något överraskande. Någon systematisk genomgång av skolors drogpolicy och handlingsplaner har inte gjorts, men erfarenheten av granskningar och arbete med policydokument i samarbete med skolor under en lång följd av år säger att det som regel står i handlingsplanen att drogtest föreslås/erbjuds i samband med misstanke. Mot bakgrund av den erfarenheten borde andelen som använder drogtest vid misstanke rimligen vara större. Möjligen kan en förklaring till detta vara att frågeställningen i enkäten ger utrymme för tolkning. Frågan kan tolkas som att den avser om skolan själv utför drogtestning. Detta förekommer som framgår nedan i en del fall medan drogtestningen i andra fall sker via socialtjänsten eller annan aktör.

Utförare av drogtest vid misstanke

Drogtester vid misstanke utförs av olika aktörer och det finns ingen generellt tillämpad standard och rutin för skolan. Skälen till att skolor väljer olika modeller och rutiner för drogtestning är flera. Tillgången och tillgängligheten till tjänsten är ett och som kan se olika ut i olika kommuner och för olika skolor. Ett annat skäl kan vara skolans eget intresse av att ha fungerande rutiner och kontroll över resultatet av drogtestningen.

Utförare	Andel	Kommunal	Fristående
Elevhälsa	29%	28%	30%
Socialtjänst	37%	46%	22%
Vårdcentral	18%	22%	10%
Annan	38%	28%	52%
Vet ej	2%	1%	3%
Totalt	123%	126%	118%

Det är en vanligt förekommande bild att drogtestning utförs av socialtjänsten och inte ingår i elevhälsans uppgifter. Att en så stor andel utförs av den egna elevhälsan eller av andra aktörer är därför överraskande. När det gäller drogtestning inom socialtjänsten framgår av de öppna svaren att det ofta är olika särskilda ungdomsmottagningar eller enheter som ansvarar för detta. I Göteborgs stad har rutinerna ändrats och skolorna hänvisas nu till Sahlgrenska sjukhuset för provtagning från att tidigare ofta ha utförts av Föräldraföreningen mot narkotika.

Att resultatet visar 123%, respektive 126% och 118% total kan förklaras av att skolor kan använda flera olika aktörer för drogtestning och därför angett flera alternativ i sina svar.

När det gäller drogtestning finns en betydande skillnad mellan den kommunala och den fristående skolan. Medan den kommunala skolan i högre utsträckning använder socialtjänsten använder den fristående skolan andra aktörer.

Slumpvisa drogtester

I enkäten ställdes även frågor om slumpvisa drogtester. Modellen för slumpvisa drogtester kan vara olika där vissa skolor löpande använder slumpvis testning av enskilda elever från hela elevgruppen som ingår i programmet medan andra skolor slumpvis väljer ut hela klasser. I vissa fall används båda modellerna.

Använder skolan slumpvisa drogtester?

	Totalt	Kommunal	Fristående
Ja, för alla utbildningar	4%	4%	4%
Ja, för vissa program	3%	3%	2%
Nej	93%	92%	94%
Vet ej	1%	2%	0%

När det gäller slumpvisa drogtester är skillnaden mellan den kommunala och den fristående skolan marginell.

Andelen skolor som svarar att de använder slumpvisa drogtester är lägre än vid föregående enkät 2014. Då svarade 7% att de erbjöd slumpvisa drogtester för alla elever. Hur detta kan förklaras är osäkert. Erfarenheten från Narkotikafri Skolas kontakter med och besök i skolor talar snarare för motsatsen.

När frågan ställs om användning av slumpvisa drogtester på yrkesprogram blir bilden dock en annan.

Är drogtestning ett villkor för deltagande i vissa utbildningar?

	Totalt	Kommunal	Fristående
Ja	22%	27%	14%
Nej	74%	67%	85%
Vet ej	4%	5%	2%

Detta är en betydligt högre andel jämfört med totalt 14% 2014. Erfarenheten från Narkotikafri Skolas kontakter med kommuner och enskilda skolor är också att flera planerar att införa slumpvis testning på yrkesprogrammen. Flera kommuner planerar att göra detta på yrkesprogrammen på samtliga kommunala gymnasieskolor.

Är drogtestning ett krav i samband med elevers praktik (APL)?

	Totalt	Kommunal	Fristående
Ja	17%	18%	14%
Nej	77%	76%	80%
Vet ej	6%	6%	6%

Även detta är en något högre andel jämfört med totalt 15% 2014.

När det gäller på vems initiativ drogtestningen i samband med APL sker det i lika hög grad på initiativ från skolan som från praktikplatserna.

Vilka program omfattas av slumpvis drogtestning?

Av svaren framgår att drogtestning i många av dessa skolor omfattar alla praktiska program. I de öppna svaren angavs exempelvis följande program:

- Skog och jakt
- Anläggningsdykare
- Där man använder maskiner
- Vård och omsorg
- Industri och VVS
- Barn och fritid, omsorg, fordon, el
- Byggprogrammen, VVS, El, Bygg och anläggning, Trä, Måleri och plåt. Bergsutbildning.
- Cross
- Flygteknik
- Fordon och transport
- Industriprogram och restaurang och livsmedel
- Kemi och industri
- Kockutbildning
- Lärlingsprogrammen
- Maskin och entreprenad och lantbruk, djurvård.
- Traktorkörning
- Transport och mekaniker
- Truckkort
- Tävlingsmekaniker
- Verkstadsutbildningen

Vilken modell för slumpvis drogtestning använder skolan?

	Totalt	Kommunal	Fristående
Hela klasser	50%	50%	50%
Slumpvis	23%	29%	25%
Annat	18%	14%	25%
Vet ej	9%	7%	13%

Den vanligaste modellen för drogtestning är att slumpvis välja ut och testa hela klasser. Frågan har inte ställts om frekvensen av testningen och hur stor andel av hela gruppen som omfattas av programmet som testas.

Omfattas personalen av drogtestning (de skolor som använder slumpvis drogtestning)?

	Totalt	Kommunal	Fristående
Ja	13%	14%	11%
Nej	83%	79%	81%
Vet ej	8%	8%	8%

Slutsatser

Drogtester vid misstanke

Resultatet visar att en majoritet av skolorna inte använder drogtester vid misstanke eller använder få drogtester i förhållande till antalet elever som man har oro för eller misstänker använder narkotika.

I enkäten ställdes inte frågan hur många drogrelaterade orosanmälningar skolan gjort men av de två kompletterande exemplen från ett seminarium och en enskild skola framgår att skolorna har många elever som det finns oro för samtidigt som antalet orosanmälningar är lågt. Det troliga är att många skolor därför har elever i vad som kan kallas "osäkert läge", ett läge där det finns mer eller mindre stark oro för att elever använder narkotika men där skolan inte agerar eller i vart fall har kontroll över situationen.

När det gäller drogtestning vid misstanke använder skolan olika aktörer för att utföra sådana tester. Den etablerade bilden och föreställningen är att detta sker och ska ske genom socialtjänsten efter att en orosanmälan gjorts. Verkligheten är ofta en annan och det finns ingen standard för skolans rutiner när det gäller drogtestning.

Förklaringarna till detta kan vara flera. En förklaring kan vara att socialtjänsten, kommunen och sjukvården organiserar samverkan och erbjuder skolan olika alternativ i olika kommuner beroende på resurser och organisation. En annan förklaring kan vara att de alternativ som kommunen erbjuder inte på ett tillfredställande sätt kan möta skolans behov varför skolan gör egna lösningar, antingen genom den egna elevhälsan eller genom att anlita en annan vårdgivare eller aktör.

I de skolor som uppger att man drogtestat fler än man senare uppgivit ha oro är frågan hur detta ska tolkas. En möjlig förklaring kan vara att skolans intervention med drogtestar har lett till att eleven upphört med narkotikabruket och sedan kunnat fortsätta studierna och där oron inte längre kvarstår så att det vid tillfället för enkäten inte fanns anledning att uppge oro. Det är rimligt att anta att interventionen inte bara bestått i drogtestning utan även annat stöd.

Om detta stämmer är det en viktig erfarenhet som visar att interventioner av detta slag har effekt och är av stor betydelse för dessa elevers möjlighet att fortsätta studierna.

Kunskapen om effekterna av de tidiga insatser i skolan som görs med stöd av skolans handlingsplan saknas. Vanligen saknas rutiner för systematisk dokumentation och uppföljning och det finns idag heller inga studier av effekterna av skolans tidiga insatser. Genom sådana studier kan kunskapen om tidiga insatser öka och skolans insatser förbättras.

Slumpvisa drogtestar

När det gäller slumpvisa drogtestar används de främst i praktiska utbildningar som en åtgärd för att skapa en säker arbetsmiljö och förebygga skador och olyckor. Andelen skolor som använder slumpvis drogtestning i praktiska utbildningar har ökat och är vanligast i den kommunala gymnasieskolan.

Att delta i program med slumpvis drogtestning är också i en femtedel av dessa utbildningar ett krav för att delta i praktiska moment och i APL. När det gäller APL har praktikplatserna i hälften av fallen krävt av skolan att slumpvis drogtestning används.

Två modeller för dessa testprogram används. I hälften av skolorna testas hela klasser som väljs ut slumpvist, i en fjärdedel används slumpvis testning av enskilda löpande under året. Även andra modeller förekommer men som inte beskrivits.

5. Socialtjänsten

Två frågor har ställts om socialtjänsten, en mer generell fråga om hur skolan anser att samverkan med socialtjänsten fungerar och en konkret fråga om hur skolan får återkoppling efter att en orosanmälan gjorts.

På en skala från 1-5 där 1 betyder Mycket dålig och 5 betyder Mycket bra, hur bra fungerar er samverkan med socialtjänsten?

	Totalt	Kommunal	Fristående
1 Mycket dålig	5%	3%	8%
2	11%	12%	9%
3	41%	44%	37%
4	30%	31%	29%
5 Mycket bra	13%	10%	17%

Jämfört med motsvarande enkät 2014 är resultat i huvudsak detsamma men med en viss ökning av Mycket dåligt (1) från 4 till 5% och Dåligt (2) från 9 till 11%.

När ni har anmält oro till socialtjänsten, får ni återkoppling på resultatet av drogtest?

	Totalt	Kommunal	Fristående
Aldrig	17%	17%	19%
Sällan	24%	24%	23%
Ofta	24%	28%	17%
Alltid	19%	21%	15%
Vet ej	16%	10%	26%

De som svarat att samverkan fungerar dåligt, mindre bra eller har brister har gjort kommentarer i de öppna svaren. Kommentarererna gäller flera områden.

Den främsta och vanligaste kritiken gäller återkoppling efter att en orosanmälan gjorts. Om ingen återkoppling ges vet skolan inte om eleven är drogfri eller ej.

För skolor med elever från flera olika kommuner uppstår problem med fungerande rutiner.

Ytterligare ett problem är när eleverna fyllt 18 år där socialtjänsten inte prioriterar insatser och skolan kan uppleva en maktlöshet.

Ett problem som återkommer är också bristande och dålig kommunikation och dialog mellan skolan och socialtjänsten.

Hög arbetsbelastning och personalomsättning inom socialtjänsten är också något som får konsekvenser för skolan.

Några exempel på kommentarer.

Dålig återkoppling

- Brist på feedback, det blir inget samarbete.
- De gör inte sitt jobb och man får ingen feedback.
- De hävdar tystnadsplikt.
- De är svåra att få kontakt med och noll återkoppling.
- Det brister i samverkan, när vi anmäler direkt får man ingen återkoppling om eleven blir testad eller ej.
- Det är för hemligt på soc och man får ingen återkoppling.
- Att brister i återkoppling även att man ber om information. Man tar bort möjligheten att hjälpa eleverna med tester för att man ska spara in pengar. Det har blivit så komplicerat att få hjälp från socialtjänsten nu mera i Uppsala. Genom skolan går inte utan eleven och dennes familj måste skriva till socialtjänsten sedan ska de fundera om det ska hända något och då får eleven inte gå i skolan förrän det är klart. Fel system!
- Ingen återkoppling efter orosanmälan.
- Återkopplingen och samarbetet med socialtjänsten fungerar inte så bra.
- Vi får inte tillräckligt med information.
- Sekretessen gör så det blir dålig stämning.
- Det är väl att man inte får återkoppling om eleven och att eleven inte får hjälp. Soc gör inte sitt jobb.

Bristande rutiner med elever från flera kommuner

- Det beror på vilket distrikt det är som tar sig an eleven, en del är bra medan andra är dåliga. Men det är mycket dålig respons från Socialen. Ett möte jag och en elev var på satt den högt uppsatte socialtjänstemannen och tittade ner i golvet, ist för att titta på oss.
- Det handlar om dålig återkoppling och med samarbetet när det är 3 kommuner som ska samarbeta.
- Ingen samverkan med socialtjänsten pga att de har elever som kommer från annan kommun.
- Vi har elever från 10-12 kommuner så det är väldigt olika när det gäller socialtjänsten samarbete.

Myndiga elever

- Det känns som det är svårt när eleverna fyllt 18, finns ingen samverkan mellan skolan och socialtjänsten.
- Om eleven tackar nej till hjälp händer ingenting. Tar inte emot anmälan om eleven är över 18.

- Gör för lite, de kan inte göra så mycket. Det gäller framförallt elever strax innan 18 år, då hamnar eleverna i ett vakuum då polisen till exempel inte kan visitera dem. Svårt att få saker gjorda, alla vill, men det stannar i samtalet. Går inte att göra något.

Dålig kommunikation och dialog

- Det mesta, det finns ingen dialog.
- Det är svårt att få till en samverkan och socialtjänsten sitter för sig själv så att säga.
- Dålig kommunikation mellan skolan och soc, skolan vill ha en personlig kontakt med en speciell handläggare.
- Enligt vår kurator så får man ingen hjälp från socialtjänsten. Socialtjänsten tycker att "det är ju bara ungdomar" så de tar det inte på så stort allvar tyvärr.
- Svårt att få återkoppling och samarbete med socialtjänsten.
- För lite samverkan, jobbar bara vid behov och inte som ett team kring en elev
- Det finns ingen samverkan med socialtjänsten och skolan.
- Hur man jobbar för att få en tillåtelse och lämna information, De inser inte allvaret vad vi behöver veta, Om de vet att en elev missbrukar droger så får vi ej veta så händer något, så blir jag ansvarig och då blir det väldigt jobbigt. Tar väldigt lång tid. Läger in andra förbyggande arbeten, det blir naivt.

Organisation och belastning

- De har brist på personal.
- De har för mycket att göra. De har inte resurser så det räcker. De gör inte så mycket för ungdomarna, Polisen lider av samma problem, vi tillhör geografiskt inte ett prioriterat område. Det blir inte så mycket LVU.
- Anmälningar om drogmisbruk, öppnar inte utredning, kommunen vill att det ska vara frivilligt.
- Det tar lång tid, 4 v innan respons.
- Just att det är svårt med ett samarbete. Socialtjänsten har för mycket att göra samt att det är för mycket sekretess.
- Kommunikationen funkar inte.
- Socialtjänsten har för mycket att göra så eleverna kommer i kläm.
- Problemet är ju att det aldrig är samma person man har att göra med.

Slutsatser

Hur skolans samverkan med socialtjänsten fungerar varierar och där 16% svarar att den fungerar dåligt eller mycket dåligt och 41% att de sällan eller aldrig får återkoppling på resultatet av drogtestar.

I kommentarerna pekas på bristande rutiner och kommunikation men också problem med myndiga elever och hög belastning inom socialtjänsten.

Följden av detta blir bristande insatser för eleverna. Följden blir också att skolan hamnar i ett "osäkert läge" och inte vet och har kontrollen över insatserna och om elever som orosanmälts fortsätter att använda droger eller ej.

6. Polis och narkotikahundar

Skolans samverkan med polisen

I enkäten ställdes tre frågor om skolans samverkan med polisen.

Har polis tillkallats till skolan i samband med narkotikarelaterade händelser under innevarande läsår?

	Totalt	Kommunal	Fristående
Ja	27%	32%	19%
Nej	69%	63%	79%
Vet ej	4%	5%	2%

Av svaren framgår att det är relativt vanligt med narkotikarelaterade händelser som är av sådant slag att polis tillkallas. Av svaren framgår det inte om händelsen handlar om akut påverkade elever eller narkotikarelaterad verksamhet som innehav och försäljning.

När ni tillkallat polis, har de prioriterat insatsen och kommit till skolan?

	Totalt	Kommunal	Fristående
Aldrig	0	0	0
Sällan	12%	9%	21%
Ofta	21%	26%	8%
Alltid	64%	61%	71%
Vet ej	3%	4%	0

Svaren visar att skolan vanligen får hjälp när polis tillkallas.

Har skolan en överenskommen och regelbunden samverkan med polisen?

	Totalt	Kommunal	Fristående
Ja	65%	74%	50%
Nej	33%	24%	49%
Vet ej	2%	2%	2%

Svaren visar också att flertalet skolor har en överenskommen och regelbunden samverkan med polisen.

Narkotikahundar

Narkotikahund i skolmiljö kan användas i två syften, dels i samband med misstanke om att narkotika förekommer i lokalerna, dels i förebyggande syfte. Regelverket för användning av narkotikahund i skolmiljö finns beskrivet i rättsutlåtande från polismyndighetens rättsavdelning 2016-01-15.

Har skolan någon gång använt narkotikahund?

	Totalt	Kommunal	Fristående
Vid misstanke	15%	20%	9%
Förebyggande	27%	32%	17%
Nej	62%	55%	74%
Vet ej	6%	6%	6%

Narkotikasök med hund i förebyggande syfte är idag vanligt förekommande i den kommunala gymnasieskolan. Även i samband med misstanke är narkotikahund relativt vanligt vilket tyder på att narkotikarelaterad verksamhet förekommer i skolan.

Vem genomför hundsöken?

	Totalt	Kommunal	Fristående
Polis	94%	95%	88%
Privat aktör	7%	5%	16%
Vet ej	2%	2%	0

I flertalet fall sker hundsök i samarbete med polisen, i några fall anlitas privata aktörer. Det senare är också vanligare i den fristående skolan.

7. Säkerhetsarrangemang

Efter ett narkotikarelaterat mord på en toalett på Bromma gymnasium 2002 gjorde Stockholms stad en utredning för att kartlägga säkerhetsfrågor i skolan och föreslå åtgärder. Efter mordet i Trollhättan 2015 har frågan om skolors säkerhet fått förnyad aktualitet och många skolor har påbörjat ett arbete med att förbättra säkerheten i skolmiljön. Detta kan antas ha effekter även på narkotikarelaterade frågor.

I enkäten har tre frågor ställts som rör säkerheten i skolan.

Använder skolan övervakningskameror?

	Totalt	Kommunal	Fristående
Ja	22%	25%	18%
Nej	77%	74%	82%
Vet ej	1%	1%	0

Använder skolan någon form av ID-kort?

	Totalt	Kommunal	Fristående
Ja	20%	22%	16%
Nej	80%	78%	83%
Vet ej	0%	0%	1%

Har skolan skolvårdar eller jämförbar personal?

	Totalt	Kommunal	Fristående
Ja	55%	52%	61%
Nej	43%	47%	38%
Vet ej	1%	1%	2%

Slutsatser

Trots att polisen under den period som enkäten omfattar genomgått en stor omorganisation som varit föremål för mycket diskussion där kritik och bristen på poliser och polisnärvaro påtalats visar svaren att polisen oftast kommer till skolan när så behövs. Flertalet skolor har också en överenskommen samverkan, dock finns en betydande skillnad mellan den kommunala och fristående skolan. Om detta beror på att den fristående skolan inte upplever behovet på samma sätt eller på polisens prioriteringar framgår inte.

När det gäller narkotikahundar är detta vanligt förekommande, särskilt hundsök i förebyggande syfte. En förklaring kan vara de nya riktlinjerna från NOA.

Här finns också en skillnad mellan den kommunala och fristående skolan där den fristående skolan i mindre utsträckning använder narkotikahundar men i större utsträckning anlitar privata aktörer.

Stora skolor med många elever tenderar att ha mer teknisk kontroll och övervakning i form av drogtester, narkotikahundar, polisnärvaro, ID-kontroll och övervakningskameror. Mindre skolor har oftare kontroll i form av personal som skolvårdar.

8. Diskussion

De frågor som ställts i enkäten är avgränsade till några få och specifika områden och svaren ger därför inte en helhetsbild av skolans förebyggande arbete och tidiga insatser. Frågor har ställts om narkotikasituationen på skolan, om samverkan med socialtjänsten och om insatser som drogtester, narkotikahundar, samverkan med polis och olika typer av säkerhetsåtgärder.

Narkotikasituationen på skolan

Det finns stora skillnader mellan skolor i hur stor andel av eleverna man uppger det finns anledning till oro för men som knappast kan förklaras av så stora faktiska skillnader. Det finns stora skillnader mellan personal på samma skola i bedömningen av situationen. En möjlig förklaring till detta kan vara att man på skolan inte gjort någon mer systematisk kartläggning och heller inte pratat internt med varandra i personalen eller ens elevhälsoteamet. Detta kan i sin tur förklaras av att skolan ofta arbetar individs- och händelseorienterat och agerar när ett enskilt elevproblem uppstår medan det kan brista i systematik, kartläggning och gemensam analys av läget. Därmed försvåras möjligheterna att arbeta systematiskt, strategiskt och metodiskt och även möjligheterna till uppföljning och utvärdering och kunskaps- och metodutveckling.

Faktorer som påverkar narkotikasituationen

Av enkätsvaren och inte minst Göteborgs stads drogvaneundersökning är det tydligt hur narkotikasituationen skiljer sig mellan olika skolor. Men hur kan dessa skillnader förklaras? Enkäten ger inget svar på frågan, inte heller har någon närmare analys av materialet från Göteborg gjorts som kan ge svar på frågan. Att få svar på frågan vilka faktorer som påverkar narkotikasituationen i en skola är av intresse för att bättre kunna utforma strategier och insatser. Det gäller både interna faktorer som skolan själv kan påverka och yttre faktorer som också kräver insatser från och samverkan med det omgivande samhället.

Enkätsvaren antyder att elevantal och skolans storlek kan ha betydelse och att mindre skolor förefaller ha bättre kunskap om elevsituationen.

Åtgärder för att öka upptäcktsrisk och förbättra trygghet och säkerhet

I enkäten har frågor om drogtestar, narkotikahundar, samverkan med polis och olika typer av trygghets- och säkerhetsåtgärder ställts för att få en uppfattning om och i vilken utsträckning skolor använder sådana insatser.

Av svaren framgår att sådana insatser är relativt vanliga om än inte standard i alla skolor. Det är också vanligare i större skolor.

Socialtjänstens och skolans roll och ansvar

Hur samverkan mellan skola och socialtjänst fungerar efter att orosanmälan gjorts varierar. Rutiner och former för samverkan varierar också mellan olika kommuner beroende på hur kommunen organiserat socialtjänsten. Som framgår av enkätsvaren är bristen på återkoppling ett återkommande problem som skapar stor frustration i skolan. Det innebär att elever kan fortsätta att gå i skolan i vad som kan kallas "osäkert läge" där skolan inte vet om eleven fortsätter använda droger eller ej. Enkätsvaren visar samtidigt att många skolor löser problemet genom att skolans elevhälsa själv utför drogtestning. Detta sker trots att det inte ingår i elevhälsans uppdrag och att Skolinspektionen avråder skolan från att använda drogtestar. Kontrollen som skolan efterlyser ligger därmed i skolan. För skolan är detta av betydelse för att därigenom ha bättre förutsättningar att kunna ge eleven det stöd som behövs. Det är också av stor betydelse för skolan ska kunna säkerställa studiero och en säker arbetsmiljö för andra elever.

Förslag till förbättringar

1. Miljöinriktad prevention – vägledning och stöd för skolan

I Folkhälsoinstitutets (nu Folkhälsomyndigheten) kunskapsöversikt Narkotikan i Sverige används begreppet miljöinriktad prevention. Centralt i detta är kombinationen av regel, upptäcktsrisk och konsekvens. I kapitlet Policy för prevention beskrivs detta på följande sätt:

"Däremot finns det anledning att överväga nya metoder för att öka upptäcktsrisken. För presumtiva narkotikaanvändare räcker inte en kriminalisering som åtgärd om det inte samtidigt finns en trovärdig risk att bli ertappad och straffad. Sedvanligt polisiärt spaningsarbete är här otillräckligt. Avgörande är i stället att risken för upptäckt ökar i de miljöer som är av störst betydelse för personer som är socialt intakta: arbetsplatsen, skolan, trafiken, krogen.

Detta är grundtanken med den miljöinriktade preventionen: samhällsmiljön arrangeras på ett sådant sätt att det blir svårt eller oattraktivt att använda narkotika; man vill inte riskera sin anställning, sin utbildning, sitt körkort – eller sin sociala anseende.”

Mot bakgrund av detta har frågor i enkäten ställts för att få en bild av hur skolan använder insatser som drogtester, narkotikahund, olika trygghets- och säkerhetsåtgärder och personal som skolvårdar.

Svaren visar att detta är relativt vanligt förekommande insatser i skolan.

Problemet är dock att forskning saknas kring sådana insatser och metoder i skolmiljö. Undantaget är ett par begränsade studier av slumpvis drogtestning. Däremot finns forskning och stöd i teori i andra miljöer och sammanhang vilket ligger till grund för Folkhälsoinstitutets översikt. Men avsaknaden av studier i skolmiljö gör att rekommendationer för skolan saknas. Det finns därför behov av närmare studera effekterna av denna typ av insatser och kombinationen av olika insatser för att skolan ska få bättre vägledning och stöd i sitt förebyggande arbete.

2. Kommunikation mellan socialtjänsten och skolan

I denna enkät liksom den föregående enkäten 2014 framkommer att det finns betydande brister i kommunikationen och samverkan mellan skolan och socialtjänsten. Den praktiska konsekvensen av detta är att ett ”glapp” ofta uppstår där skolan efter en orosanmälan inte vet vad som händer och om eleven är drogfri eller ej. Ansvaret för kontrollen och uppföljning av åtgärder ligger inte på skolan. Till det kan komma en utdragen handläggning i tid.

I vissa kommuner finns former för samverkan och enheter inom socialtjänsten som skolan snabbt kan få hjälp av med drogtestning, samtal och initial kontakt med vårdnadshavare och där rutiner för samverkan finns. Men detta är långt ifrån standard. Många skolor har dessutom elever från flera olika kommuner och stadsdelar vilket ytterligare försvårar upprättandet av fungerande rutiner. Detta ger upphov till en stor frustration inom skolan.

Problemet är inte nytt utan har funnits länge, men bekräftas i enkäten. Grunden till detta är lagstiftningens utformning och fördelningen av ansvar mellan myndigheter, mellan socialtjänsten och skolans elevhälsa.

Det finns därför anledning att se över hur ansvaret mellan socialtjänsten och skolans elevhälsa ska se ut och att skolans elevhälsa ges ansvaret för kontroll och uppföljning av de insatser som görs inom socialtjänsten efter att en orosanmälan från skolan gjorts. Sekretessreglerna behöver därför ändras för att ge skolans elevhälsa tillgång till information resultatet av drogtestning och elevens drogfrihet.

Det behöver också som standard i kommunerna finnas en funktion inom socialtjänsten dit skolan direkt kan vända sig och få en omedelbar initial åtgärd i form av rutiner för snabb och säker drogtestning och ett antal samtal med återkoppling till skolan utan föregående bedömning, utredning och beslut inom socialtjänsten.